

ÜZÜ SABAHHA DOĞRU

Mələhət Soltanqızının “Bu gün kini, nifrəti düşməne çevirməli” poeması haqqında

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Azərbaycan tarixən böyük güclərin maraqlarının kəşşidiyi məkan olub. Ona görə də hər kəs Azərbaycan ərazisindən niyyət meydanı kimi istifadə etməyə çalışıb. Bu gün Qarabağ torpaqlarının mübahisə meydanına çevrilməsi də tarixi maraqlarla bağlıdır. Rusiya artıq neçə əsrdir ki, Qafqazda yerləşib. Dünyanın ən nəhəng müstəmləkələri dağılsa da, xalqlar özlərinin tarixi sərhədlərinə çəkilsə də, Azərbaycan ərazilərindən Rusiya orduları çəkilib getmək istəmir. Bu azmış kimi Ermənistan kimi başqalarının əlində alət olan qüvvələr də Azərbaycana ərazi iddialarından əl çəkmirlər. Halbuki Ermənistan adlı dövlət elə tarixi Azərbaycan torpaqlarında yaradılıb.

Bütün bunlar tarixi yaddaşa bağlıdır. Tarixin hər hansı bir sirri yoxdur ki, o, bütün aydınlığı ilə açılmasın. İran bu gün riyakarlıqla Ermənistanə dəstək verir. Hətta 40 milyonluq Azərbaycan türklərinin dilini qəsb edir, insanlıq hüquqlarını tapdalayır. Ancaq buna baxmayaraq, erməni qisasçılarını Azərbaycan üzərinə şirnikləndirmək niyyətlərindən də əl çəkmirlər. Bircə onu demək kifayət edər ki, on mindən çox itki verən Ermənistan danışıqsız təslim olmaq bəyənətinə imza atsa da, yeni iddialarla çıxışlardan çəkinir.

Son dövrün tarixi hadisələri xüsusi bir mərhələ kimi həm tarixçilər, həm də ədəbiyyat adamları tərəfindən öyrəniləcək. Azərbaycan tarixinin son otuz illik mərhələsini, zənnimcə, həm tarix dəqiq faktlarla yazmalı, həm də ədəbiyyat adamları, söz-sənət sahibləri bu tarixi hadisələrin istər məğlubiyyət, istərsə də, zəfər yolunun hər bir məqamını yazıya gətirməlidir. Yalnız bu yolla nəsilələri tarixi yaddaş ruhunda böyütmək olar. Bu çox vacibdir. Ona görə vacibdir ki, gələcək nəsillər 90-cı illərdə Azərbaycanı yaxalayan bəla ilə bir daha qarşılaşmasın.

M.Soltanqızının “Bu gün kini, nifrəti düşməne çevirməli” adlı əsərində müharibə səhnələrinin təsviri də, əsərdən çıxarılan nəticə də məhz yeni nəsillərin yaddaşına təsir göstərmək üçün qələmə alınmış.

Müəllif, demək olar ki, hər hissədə öz məramını, məqsədini yazıya gətirir, qabarıq şəkildə ifadə etməklə oxucusuna çatdırmağa çalışır. Əslində müəllif cəbhədə həlak olan hər bir əsgərin yarısının göynəmini öz varlığında hiss edir. O, müharibənin nə demək olduğunu yaxşı bilir. Ana iztirablarının nə demək olduğunu şəhid anasının timsalında göstərir.

Görünür, elə bu səbəbdən müharibə istəməyə də, torpaqların azad olunması üçün qələbə savaşının vacibliyini də yaxşı bilir. Müəllif tam qətiyyəti ilə oxucuya çatdırır ki, Azərbaycan xalqının doğma yerlərini, bir sözlə, Qarabağı düşməndən ancaq Azərbaycan əsgəri azad edə bilər. Bunsuz torpaqlarımız qətiyyətlə azad oluna bilməz. Hansısa bir kənar ölkənin qüvvələri bizim əvəzimizdən döyüşüb işğal edilmiş əraziləri azad etməz. Bunu biz sonuncu Qarabağ savaşı bir daha gördük. Düşmənlə üz-üzə gələn Azərbaycan əsgəri idi. Doğrudur, qardaş Türkiyənin dəstəyi olmasaydı, böyük güclərlə danışmaq, müəyyən məsələləri ədalətlə həll etmək çətin olardı. Hər halda Azərbaycan ordusunun Ali Baş Komandanı həm hərbi, həm də siyasi iradə nümayiş etdirərək düşməne öz həddini qətiyyətlə göstərdi. Zənnimcə, bu cür psixoloji hazırlıqda Azərbaycan şairlərinin də xidməti az deyil. Elə M.Soltanqızının “Bu gün kini, nifrəti düşməne çevirməli” əsərindəki motivlər də fikrimizi təsdiq edir.

İstəmirəm yamanlar yaxşılara yük olsun,
İstəmirəm oğullar vətənə dönük olsun.
Vətənimin torpağı düşmənin tapdağında,
İstəmirəm torpağım düşməne tapdaq olsun.
Bizi idarə edən bu gün əgər ağılsa,
Vallah onu bilin ki, dünya, aləm dağılsa,
Yadlar bizim torpağı düşməndən alan deyil.

Məlumdur ki, müəllif bu əsəri müharibədən 16 il əvvəl yazıb. Demək, Azərbaycan yazıçısı yaxşı bildirdi ki, düşmənlə qəti bir savaş zamanı gələcək. Bunun üçün Azərbaycan ordusunun mənəvi təminatına xüsusi hazırlıq görülməlidir. Görünür, elə bu səbəbdən də öz əsərində müəllif sarsıntıların hamısını bir tərəfə qoyur. Tarixi məğlubiyyətin acı dərslərindən nəticə çıxarmağa çağırır. Bir sözlə, Azərbaycan

əsgərini qətiyyətlə səsləyir.

Müəllif doğru deyir. Axı nə üçün onun doğma yerləri düşmənlə əsgərlərinin ayağı altında qalmalıdır. Bunu heysiyyəti olan hər hansı bir kəs özünə sığdırma bilməz.

Nə qədər acı olsa da, II Qarabağ savaşı son- ra, düşmənlə yrudumuzdan qovulan sonra tarixi yerlərimizdə qalan mənəvəni görmək dəhşətli bir təəsürat yaradırdı. Görünür, düşmənlə yaxşı bilirmiş ki, o nə vaxtsa bu torpaqlardan getməli olacaq. Getməsə belə qovulacaq. Şəhərlər dağıdılmışdı. Bütün tikinti materialları daşınıb aparılmış, ondan sonra da ərazilər hərbi sursatla çirkləndirilmiş və minalanmışdı. Ancaq bütün bu çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycan ordusu öz əzmini göstərə bildi. M.Soltanqızı müharibədən hələ 16 il əvvəl düşməne öz gücünü göstərə biləcək oğul arzulayırdı.

Bu gün oğul gərəkdir çırmalasin qolunu,
Göstərsin öz xalqına qələbənin yolunu!
Alış-veriş qatsa da bu millətin başını,
Hərdən soruşmaq gərək, atəşkəsin yaşını.
Atəşi kəsmək, oğul bu gün bizə nə verdi?
Erməninin arzusunun həqiqətə çevirdi!
Bizim qorxumuz əgər tanrı verən candısa,
Döyüş meydanlarında, töküləcək qandısa,
Ey mənim vətənimin, məğlub olan əsgəri!
Nədir sənə vətənə xidmətinin dəyəri!

Müəllif sözü ilə səngər qurur. Və bu səngərdən düşmənlə mövqelərini seyr edir. Atışma yoxdur, atəşkəs zamanı isə uzanmaqdadır. Müəllifin obrazlı düşüncəsinə görə atəşkəs zamanının özü belə qocalmaqdadır. Müəllif birmənalı şəkildə məğlub əsgərin acı taleyini yeni zamanın əsgərinə dərs kimi göstərir. Onun məqsədi məramı budur ki, yeni zamanın əsgəri müsəlləh olsun, düşməne öz həddini göstərsin. Hətta yeri gəldikcə o, milli məclisin özünü də qınayır. Xalqın seçdiyi deputatlardan hesabat istəyir. Nə üçün atəşkəs ömrünün uzanmasına münasibət bildirmədiklərini onların özlərindən soruşur. O qətiyyətlə tələb edir ki, Azərbaycanın dövlət və siyasi xadimləri vətənin xilasını üçün mənəvi birlik yaradılmasına güclərini sərf etsinlər. Əks təqdirdə atəşkəs zamanı uzanacaq, vaxt gedəcək və torpaqlar da işğalda qalmağa davam edəcək.

Ən dəhşətli odur ki, müəllif işğalla ona görə bəhrəni ki, axı bu torpaqlar uğrunda 20 mindən yuxarı insanın qanı tökülüb. Nə qədər oğullar şəhid olub. Şikəst olan, bədəninin parçalarını itirmiş olan keçmiş döyüşçülərin çəkdiyi mənəvi iztirablar ancaq yeganə bir yolla ovundurula bilər. Gərək yeni zamanın əsgəri qətiyyətlə savaşa atılmağa hazır olsun. Yalnız bu zaman şəhid anaları təskinlik tapa bilər. Yalnız bu zaman bədəninin parçalarını itirmiş oğullar rahat nəfəs ala bilər.

Yeri gəldikcə müəllif I Qarabağ müharibəsində şəhid olanların ruhları ilə də danışır. Onlara çatdırır ki, vətən üçün savaşın yeni zamanı gələcək. Azərbaycan əsgəri düşməne öz gücünü göstərəcək. Həqiqətən də belə bir vaxt gəldi. Ancaq o vaxta qədər oğullarını itirmiş analar işğal altında olan Qarabağ torpaqlarına yanğı ilə baxmalı oldular. Müəllif doğru deyir. Övladlarını itirmiş analar üçün yeganə təsəlli vətənin azadlığıdır.

M.Soltanqızı yeri gəldikcə oxucusu ilə açıq danışa bilir. O, hakimiyyət davalarının bir tərəfə qoyulmasını istəyir. Təhqin etmək istəyir ki, torpağı işğal altında olan xalq birliyə can atmalıdır. Mələhət Soltanqızı bu əsərində təkcə şair kimi görünür. O sanki bir ideoloq, fikir adamı kimi görünür. Bütün məqamlarda xalqın yanında olmağı, onu savaşa hazırlamağı özünə borc bilir. Yalnız bu yolla vətəni intizardan qurtarmağın mümkün olduğuna inanır.

Milli məclis adlanan o möhtəşəm kürsüdə
Başbilənlər oturub belədən beləsinə
Çeynəyib töksələr də bir oğul varmı görün,
Döşünə döysün bu gün - torpaqlar alınacaq,
Hökmünü versin bu gün zaman haqsız ötürməz,
Haqqa tapmaq bir az o tökülən qanları,
O gömülən canları, yadımıza salmasaq,
Atası şəhid olan o yetim övladların,
Qayğısına qalmasaq, gözü yaşlı analar,
Əlil qalan oğullar nədən təsəlli alar?
Bu gün qələbə gərək, ovutsun yaraları
Bu gün qələbə gərək bərkitsin sıraları.

Hakimiyyət davasını bu gün önə çəkməyə.

Beynimizdə paxıllıq toxumların əkməyə.

Bu gün kini, nifrəti düşməne çevirməli!

Bəli, çox vaxt insanın yaraları da canlı olur. O, ovunmaq istəyir, təskinlik tapmaq istəyir. Yaraların ovunmağı isə vətənin yaralarının bütövlükdə sağalmasından asılıdır. M. Soltanqızının əsərlərində yenilməz türk obrazını da görmək mümkündür. O hərdən tarixə ricətlərlə müraciət edir. Tarixdən yadda qalan dərsləri xatırlayır.

Türk xalqlarına qarşı erməni vandallarının qanlı əməllər törətdiyini yada salır. O, inamla, qətiyyətlə bildirir ki, böyük Turan bir zaman düşmənin varlığındakı yırtıcılıq bütün aydınlığı ilə görəcək. Şübhəsiz, türk xalqlarının mənəvi birlikdən keçən yolu həm də elə bir zaman gələcək ki, mənəvi birliyə çevriləcək, hərbi güc, hərbi qüdrət kəsb edəcək. Görünür, elə bu səbəbdən də birinci növbədə erməni quldurlarının türkə qarşı qəddar və amansız münasibətlərinin iç üzünü açılmalıdır. Müəllif özü sanki hadisələrin inkişafı üçün müəyyən axar yaradır. Hələlik söz üzərində olsa da, türkün böyük güc yoluna çımxasına mənəvi təkan verir.

Türkün başı çox çəkmiş erməni diğalardan,
Qurtulmuşuq neçə-neçə lüzumsuz qovğalardan.

Ermənilər yer üzünə ölüm toxumu səpmiş,

Yalanlar üzərində əkdikini cücərtmiş.

Dünyanı yalanlarla çəkib-çevirir bu gün,

Saxta planlarıyla haqqı devirir bu gün.

Bu qanıq düşmənlə barış bizə yaraşmaz,

Doğma torpağımız üçün imdad bizə yaraşmaz.

O erməni diğalar, o qanıqən yağılar,

Xocalıda tökülən o günahsız qanların,

Mənasız savaşıların, o kəsilmə başların

Cavabını verməli!

Bu gün kini, nifrəti düşməne çevirməli!

Əsərin sonuna yaxın müəllif düşüncələrinə açıq rənglər əlavə edir. Xoalını yada salır. Sanki bununla öz oxucusuna çatdırır ki, türkün qanını hər an tökməyə hazır olan erməni vandalları axır ki, öz cəzalarına çatmalıdır. Buna görə də düşmənlə müharibə cinayətlərinə görə cavab verməlidir. Yüzlərlə, minlərlə insanların öldürülərək ümumi məzarlıqlara gömülməsi əslində insanlıq adına ləkədir. Demək, Azərbaycan ordusu təkcə torpağı azad etmək yox, həm də düşmənin iç üzünü açıb dünyaya göstərməlidir.

Hər halda müəllif üçün əsərin yazıldığı məqam ağır zamandır. Müəllif yaxşı bilir ki, yatıb yuxuda görməklə qələbə mümkün deyil. Hər halda bu günün zirvəsindən baxmaqla müəllifin arzularının, istəklərinin başa vardığına şahid ola bilirik.

Müəllif demək olar ki, hər misrada Azərbaycan əsgərinə xəbərdarlıq edir. Ona anlatmağa çalışır ki, düşmənin havadarları var, onu gücsüz bilməsin, bütün mənəvi, hərbi gücünü səfərbər etsin.

Hər halda müəllif əsərin sonuna doğru Azərbaycan əsgərini qətiyyətlə haqq savaşına səsləyir:

Zaman ağır zamandı ovxarlayıb dişini.

Bu gün yaxşı bilməli hər bir əsgər işini.

Oğullar şəhid olub, analar ağlasa da,

Bu hiçqırıq, bu acı ürəyi dağılasa da,

Geriyə yolumuz yox!

O erməni diğalar, o qanıqən yağılar

Düşmənin tapdağında

İnləyən məzarların, tarixdə görünməmiş,

Əcaib əzabların cavabını verməli!

Bu gün kini, nifrəti düşməne çevirməli!

Müəllif bu əsərini 2004-ü ildə yazıb. Həmin tarixdən 16 il sonra II Qarabağ savaşı baş verdi və Azərbaycan əsgəri qalib gəldi. Bakı və Gəncə əsərin yazılma məkanı kimi göstərilir. Zənnimcə, bu da təsadüfi deyil. Demək, müəllif harda olsa, Azərbaycan əsgəri ilə birgə nəfəs alıb. Müəllif sözü ilə, sənəti ilə vətən uğrunda savaşa əvvəldən-axıracan mərdanəliklə, dəyanətlə iştirak edib.

M.Soltanqızının “Yarımcıq ömrün xatirəsi” adlı kitabına toplanmış əsərlər bütövlükdə Azərbaycan cəmiyyətinin mənəvi mənzərəsini özündə ehtiva edib. Bu kitaba toplanmış əsərlərin hər birində müəllif insanların istək və arzularını ifadə etməyə çalışıb. Zənnimcə, o, istəklərinə nail ola bilib.